

NEVA ROŠIĆ

PROVJERA, STALNA PROVJERA

Ivo Vojnović

Dubrovačka trilogija

Dubrovački ljetni festival, 12. kolovoza 1999.

Režija: Joško Juvančić

Tako je počelo. Iznutra. S pogledom, dugim. Dugim dvadeset, trideset i više godina. Dokle seže Joškovo i moje izravno iskustvo s Trilogijom.

Razgovor je bio kratak, brz, fragmentaran, tog ljetnog dana zagrebačkoga. Prvi u nizu sličnih. Pogled unatrag, na ono što je u tim prošlim izvedbama bilo dobro i zbog čega je bilo dobro, zatim na ono što nije bilo dobro i zbog čega je bilo tako. I zaključak da ono - dobro - treba preispitati i zaboraviti, a iz onog manje dobrog ili lošeg izvući pouku.

Dužina predstave. Ona u Skočibuhi (na Dubrovačkim ljetnim igrama 1979. također u režiji J. Juvančića) bila je preduga. Ona prva, na tri lokacije (Dvor, Sponza, Gruž), u današnjim bi prometnim i inim okolnostima bila nezamisliva. Dakle, kraćenja. Kojeg dijela *Trilogije? Na taraci* - svakako. Pozornost publike u trećem satu predstave popušta, a sve su konfrontacije lica verbalne i traže usredotočena slušatelja. Ali, treba naći mjeru u izbacivanju teksta, i prije svega točan ritam (nešto brži tempo npr.) u glumi Gospara Lukše, Dum Marina, Mare, Ide. Suton - ne podnosi kraćenja, ruši se zbog jedne neizgovorene replike. Ostaje prvi dio - *Allons enfants!* i tu su zahvati u tekst mogućí, potrebni i dobrodošli. Ispreplitanje, mozaičnost. Ne dulje od četrdeset minuta. - Te smo dogovore o dužini predstave bez većih problema proveli.

Prostor. *Croce e delizia...* svih ambijentalnih predstava. Hrabra Juvančićeva odluka o jedinstvenom prostoru i to u Parku Umjetničke škole. Premda sumnjičavi, svi smo ga podržali. Podržali smo ga radom, htijenjem da svladamo svih tisuću problema prostora, ali uz strah - što će reći publika, dubrovačka publika. Najljepši pjev za moje uši

bila je redateljeva rečenica - prostor mora biti teatralan! (Umjetan, nerealističan.) Dakle, za glumca jedino prirodan. I samo je tako mogao biti jedinstven, a sugerirati različitost. - Izbor prostora i pristup tom prostoru riješio je sve i ništa. - Što s gledalištem? "Zadaća je kazališne arhitekture da nađe najidealniji spoj između prostora glumčevog kretanja i govora, i onog prostora koji mora obuhvatiti gledaoca" (Gavella). Ali ovdje je arhitektura zadana, i daleko od idealnog spoja. Vizura predstave ovisi o sjedalu gledatelja. Isti su prizori za nekog "intimni", za nekog "s boka", a za onog čije je sjedalo iza stabla samo "akustični". Pa ipak: raznim varkama u aranžmanu ("ovuda brzo prođi, a nastavi govoriti tek tamo..." Lukši, ili "u dubinu, Pavle, do prozora, tek tamo te svi vide..."), razumijevanjem uprave koja je smanjila predviđeno gledalište (a time i prihod), a iznad svega vještinom glumaca, koji su iskazivali misli i osjećaje svojih likova onim sredstvima što ga je prostor zahtijevao, postiglo se mnogo. Kao zabavni prilog mogli bi se navesti problemi tipa: "udeš u kapelicu i tu odstojiš do kraja predstave jer nema izlaza", ili "dolaziš, publika te vidi već pola sata ali partner ne...", "ovu gvantijeru nevidljivo ostavi iza kantuna, a mali će je odnijeti trkom u onu lijevu kuću za sljedeći prizor".

Zahvati u prostoru morali su biti minimalni. Da bi mogli biti lako promjenljivi. I to tijekom predstave. I da ih izvedu glumci. Izgleda jednostavno, ali nije. Svaki pomak stolice u jednom prizoru gradi prostor za sljedeći, ali motiv da izvede taj pokret, glumac mora naći u svom biću, u logici i ponašanju svoga lika, i mora to učiniti u pravom trenutku svoga prizora. Pa i kad nađe opravdanje, mora to

usvojiti do automatike da bi scenski tok bio zajamčen. Reći ćete - uvijek je na sceni tako. Točno, ali često ne uspije.

Došli su prozori-vrata. Šutnja u ansamblu. Redatelj sretan - to je to! Scenograf čeka reakcije. Mene potihom pitaju: "To će tako ostati?" Željezni kosturi prozora, i to po danu. "Došli" na taracu. Kako s njima? O ponoći diže se vjetar i sve rješava - prozori padaju. Eto, sad znamo: treba ih dobro učvrstiti i ne treba ih micati tijekom predstave. Glumci počinju igrati s njima, surađuju. Dobri su ti prozori, teatralni. Takvo je i svjetlo, prati stanja. A ipak, sva se tri dijela događaju u sumrak ("kako sunce brzo pada!", "Zdravomarija").

Tko će biti lektor? bilo je pitanje koje su glumci postavili na prvim probama. To, svakako važno pitanje, bilo je u mnogim izvedbama kamen smutnje, a zahvaćalo je ponekad i publiku. Netko se možda sjeća glasne primjedbe na davnoj premijeri... Arbitar mora postojati, i to je u našoj predstavi bio redatelj, a briga je bila sveopća. Kako drugačije nazvati Žužin trud da mladoj kolegici Bojani

oblikuje rečenicu "na dubrovački", nepopustljivost naših šaptača pri pojavi bilo kakvog šlamperaja, budno uho svih suradnika u režiji, itd. No ta je opća briga donosila i jedan problem. Mnogi su se sjećali kako se nešto govorilo ranije i nudili su rješenja koja su morala biti propitana, jednako kao i međusobni odnosi lica, kao tekst sam. Parametri teksta su bili: izdanje *Trilogije* iz 1918. g. (predgovor Mato Lisičar), Gavelline tekstovne intervencije u razgovor gospara iz sobe, izgovor stranih riječi prema tome kako ih zahtijeva autor i kako ih u drami piše. Ako talijansku riječ piše izvorno, i izgovor je izvoran. Ako u rječniku piše "od tal.", riječ dobiva dubrovački naglasak. Jednostavno, ali neka glumac pamti kad mu piše *perke*, a kad *perchè*! Kad je *difati* a kad je *difatti*!

Provjera, stalna provjera! Mara Beneša u prvom monologu računa pošto je prodana kotonjata i zaključuje "Made je nešto govorila, da sve zajedno čini dvanaest, - ne 14 talijera". Ali zarez je u prijepisu došao na krivo mjesto "...dvanaest - ne, 14 talijera.", i smisao se mijenja.

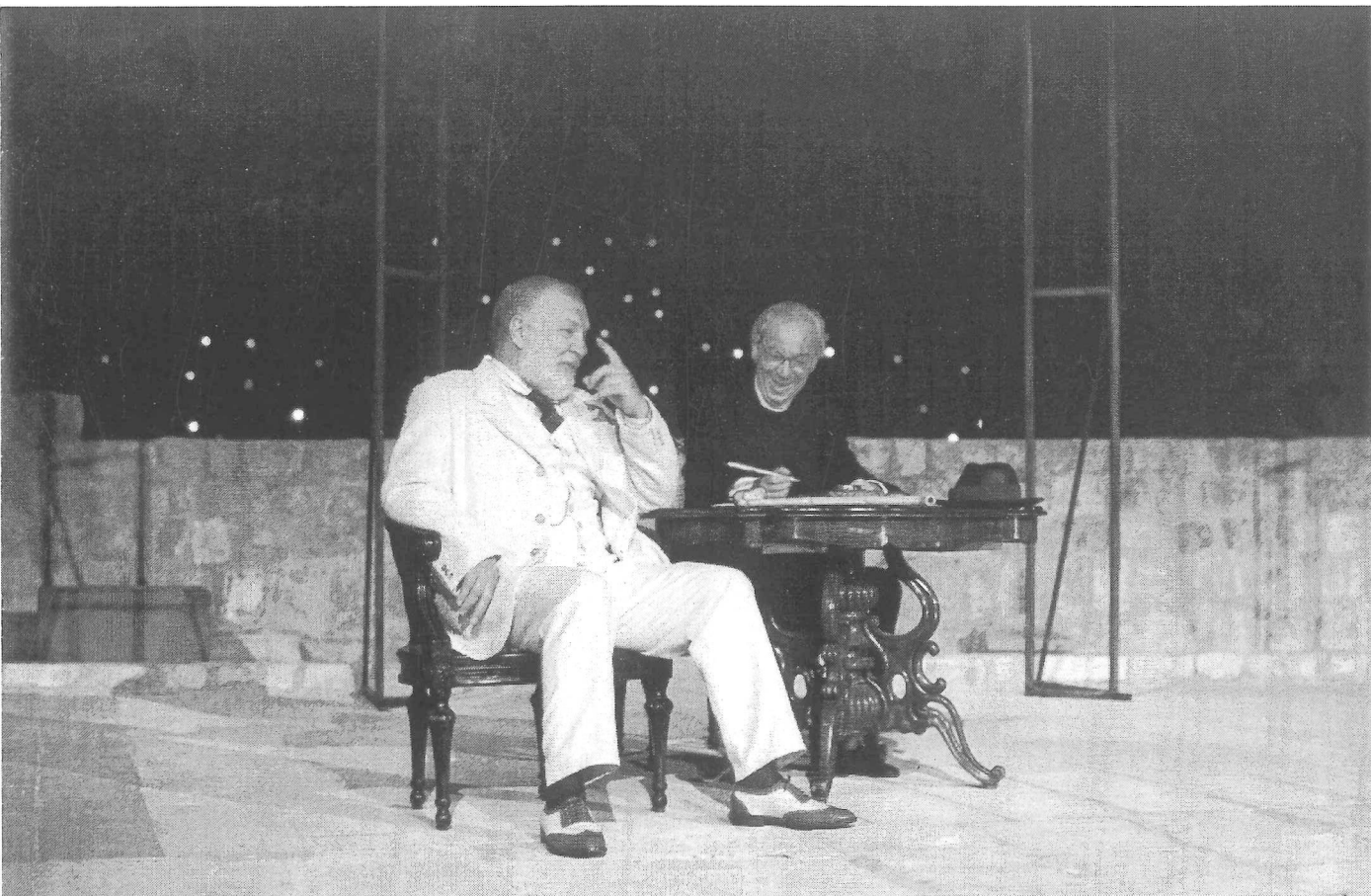
SUTON: "Ako si u mojoj kući kmet - ja sam tu u sužanjstvu moga gospodstva" Na slici: Bojana Gregorić, Nikša Kušelj.

Nevažno? Bilo bi da se taj račun ne pojavljuje ponovno u sceni s Vasom i stoga Benešica u citiranoj rečenici mora imati točnu misao. - Svi pamtimo iz *Sutona* scenu kidanja niti pletiva - kakvog? Na sceni je u svim izvedbama uvijek vuna, a ipak se izričito govori o "dva klupka bumbaka", dakle o pamuku. - Pavle u toj sceni najčešće para plahte, premda na majčin upit odgovara: "Čupam stari postav za bolesnike". - Sitnice, pedanterija?! Potrebna, kako bi slobodu interpretacije osvajali na širim, važnijim prostorima.

Provjera autorove misli, bez obzira na to kako ju je uobličio. U *Sutonu* se govori kako doma nema više "dinara za spenzu" ni "stijenja", pa ipak se pletenje čarapa doživljava prije kao rasonoda gospođa nego kao ekonomska potreba. I stoga smo nakon replike "Valja brzo da spletemo dokoljenice za Dum Andra" nadodali ostatak iz pete verzije autorove "- reko je da će mi ih prodat ispod ruke pomorcima". To je ponižavajući posao kojemu je ravnoteža čitanje memorijala.

Jeste li kada gledali nekog malog kukca ili mrava u muci s velikim teretom? To je Doris. Uporna, neumorna na pokusima, tražila je u stalnom ponavljanju kretnji, u pripremi klupka, u odnosu knjige prema slabašnom svjetlu, u stavljanju i skidanju naočala, u manualnoj nespretnosti, temelj, polazište za scenu kronike Vlada Beneše. - I, uopće, odakle glumicama taj viši stupanj profesionalnosti? Uvijek pripremljene za rad, prikladno obučene na pokusima, točne u mizansceni, strpljive prema partnerima. I one koje su provele mnogo godina na sceni, i one koje su tek zakoračile na nju.

Bojana, na primjer. Sjajan radnik. Vrelo emocija. I ljepota. - Kad sam u obrazloženju za nagradu "Orlando" naišla na rečenicu o "njezinoj blistavoj scenskoj ljepoti", počela sam razmišljati kako je ta činjenica uvelike pridonijela osjećaju tragične nepravde koji obuzme gledalište u trenutku Pavline žrtve. To je onaj isti osjećaj koji se javio u svijetu na glas o razaranju Dubrovnika. Niti ljepota

NA TARACI: "Prije smrti valja učiniti djelo od pokajanja" Na slici: Tonko Lonza, Niko Kovač.

ALLONS ENFANTS! Scenski prostor

Almine Deše i Natašine Ide ne smije biti zaboravljena.

Rekvizit je glumcu prvi vizualni identitet predstave. Dolazi prije kostima, dekora, svjetla. Dolazi na prve pokuse u prostoru. I prva stvara probleme. Štapovi, na primjer, ili čibuk Gospara Lukše. Bio je jedan krasan u Skočibuhi, ali nema mu traga, i što sad? Nabavljaju nešto, folklorno, i glumac se s razlogom buni. On će - kaže - sam napraviti i čibuk i štap. Pa je ono što se može vidjeti u predstavi napravljeno je od trstike ubrane u Trstenome i obrađeno rukom samoga Gospara Lukše.

Miholjice. Cvijeće, ali kakvo? Objašnjenja se bitno razlikuju. Sve je zamutio Vojnović tumačenjem da su to ciklame, ali opisom to opovrgava ("malašne, žute..."). Netko je tvrdio da su miholjice - šeboj. Jesu li? - Dogodine, možda, saznamo.

Hoćemo li saznati, shvatiti, što treba učiniti s društvom na taraci. Na onom prvom radnom sastanku složili smo se

da to treba biti nekako drugačije, da najčešće nije bilo dobro, da to ne smije biti pjevačko-plesačka ekshibicija. Pa ipak, nismo se bitno pomaknuli. Mislim da je ostalo nejasno tko su ti ljudi, što hoće. Ima odličnih detalja: kankan s kneževim plaštem, loptanje bumbakom, sendviči na gvan-tijeri, ali bitno izmiče. Netko reče da bi trebalo biti više... A što ako bi trebalo biti manje? Razmisliti, pa provjeriti.

Pogled iznutra uvjerava me u potenciju hrvatskoga glumišta. Toliko mladih veterana i toliko potentnih mladunaca. A to je rezultat individualnih darovitosti, ali i hrvatske kazališne škole.

Dobar prijam predstave, međutim, moramo pripisati i nečem manje lijepom, nečem opakom, a to je kolektivno iskustvo prošlog rata. Gledalište i glumci u obredu sa svijećama zamagljenih očiju upućuju pogled put Grada. I sjedinjuju se u emocijama.